

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

122:4 • 2002

Redaktören har ordet

I samband med arbetet på väggmålningen *Gustav Vasas intåg i Stockholm midsommarafton 1523*, på det östra väggfältet i övre trapphallen i Nationalmuseum, skrev konstnären Carl Larsson artikeln "Ett svenskt Pantheon", publicerad i *Ord & Bild* 1908. I den förslog han att ett svenskt Pantheon skulle byggas på en av högarna vid Gamla Uppsala. Dit ville han flytta Bengt Erland Fogelbergs skulpturer i klassisk stil föreställande asagudarna Oden, Tor och Balder, som stod i Nationalmusei trapphall. Larsson framhåller, med hänvisning till Adam av Bremen, att orten för honom, och förmodligen även för andra, är helig. Han fortsätter:

Låt oss här begrava våra stora döda! Vid stora nationella olyckor skola vi gå dit och bedja, vid stora nationella framgångar skola vi gå dit och jubla. *Minnets tempel* skall det heta, och lunden vi skola låta återuppväxa skall heta *Livets lund*. Och klockorna skola klämta och ringa i den gamla kyrkan; processioner skola tåga från ungdomens stad längs den Via Appia, jag tänker mig leda dit ut, förbi Milles genialiska och mäktiga Sturemonument. Denna väg skall heta ungdomens väg, ehuru den på båda sidor är prydd med de dödes vårdar... Ungdomens väg? Ja, ty om vi icke skola mera tro på döden, skola vi ännu mindre tro på ålderdomen: vi svenskar skola vara evigt unga.

Förslaget kom aldrig att realiseras och Milles Sturemonument har fått en del giftig kritik; det har bland annat framhållits att "det är mera sten än Sture". Larssons artikel skall självfallet läsas mot bakgrund av det monumentresningsraseri som grasserade i Europa årtiondena kring sekelskiftet 1900, och som på svensk botten kartlagts av bland andra Allan Ellenius, Lennart Sjöstedt, Lars Berggren, Ulf Zander och nu senast av Magnus Rodell.

Idag hör det snarast till god ton att behandla dessa nationalistiska manifestationer i brons och granit med visst generat överseende. Det reses inte heller några nya monument över andens stormän och det är möjligen inte så mycket att orda om. Vad som däremot är beklagligt är att vi är dåliga på att uppmärksamma och kritiskt utvärdera arvet efter "våra stora döda", för att tala med Carl Larsson. Vad det beror på skall jag inte spekulera i; det finns övernog av analyser av den "svenska nationalkaraktern". Beklagligt är det hur som helst, och dessutom respektlöst. I andra länder, inte minst i USA, ser det

annorlunda ut. Förra året deltog jag i konferensen "An Historian's Legacy. George L. Mosse and Recent Research on Fascism, Society and Culture" vid University of Wisconsin. Den ägnades helt det intellektuella arvet efter Mosse och dess betydelse för nyare forskning. Hela hans omfattande produktion – och även hans person, vilket var mindre lyckat – skärskådades av ledande forskare inom de många områden som var Mosses. Flera av konferensdeltagarna framhöll att det var så han själv hade velat ha det; han ville hela tiden förfina redskapen och komma vidare i analysen. Konferensen i Madison var inte den enda som ägnades Mosses legat. Nio månader efter hans död i januari 1999 hölls till exempel ett minnessymposium. Artiklarna från detta samlades i en specialutgåva av tidskriften *German Politics and Society* (2000:4). På liknande sätt har Ernest Gellners intellektuella arv behandlats. I antologin *The State of the Nation. Ernest Gellner and the Theory of Nationalism*, utgiven tre år efter Gellners död 1995, har John A Hall samlat de ledande nationalismforskarna för att syna Gellners inflytelserika nationalismteori ordentligt i sömmarna. I förordet framhålls att det verkligen handlar om att bedöma alla upptänkliga aspekter av teorin, att förklara den och att kritisera den för att komma vidare.

Det är min fasta förvisning att Gellner, i likhet med Mosse, skulle ha uppskattat företaget. Jag tror att även ledande svenska historiker skulle vilja att deras intellektuella kvarlåtenskap behandlades på detta sätt. Människor som har vikt sina liv åt att kritiskt analysera det förflutna, att diskutera tolkningar och att debattera vill knappast att resultatet av deras lärda mödor skall försvinna i en förment respektfull tystnad. De vet att varje generation historiker ställer nya frågor och att historien ständigt skrivs om. Dessutom står, vill jag påstå, historiker i högre grad än natur- och samhällsvetenskapliga forskare på sina företrädares axlar, varför en kritisk utvärdering av lärofädernas och läromödrarnas arbeten är oundgänglig.

Föreliggande nummer av *Historisk tidskrift* är ett bidrag till denna utvärderingsprocess. Rolf Torstendahl, som knappast tarvar någon presentation, skriver om den nyligen bortgångne nestorn bland svenska historiker, Erik Lönnroth, och analyserar såväl dennes produktion som betydelse för svensk historieforskning. *Historisk tidskrift* har vidare fått förmånen att publicera vad som skulle visa sig bli Lars Herlitz sista text. Herlitz, som inte heller han behöver introduceras, var, framhåller Torstendahl, en av de marxistiska forskare Lönnroth satte värde på. I sin artikel granskar Herlitz Lennart Schöns *En modern svensk ekonomisk historia* mot bakgrund av utvecklingen av eko-